

KAZAKLAR TÜRKLERİNDE ÇOCUK İLE İLGİLİ GERÇEKLEŞTİRİLEN TÖRENLER VE ÇOCUK TERBİYESİ

Halil ÇETİN*

ÖZ

Konar-göçer bir yaşam tarzını uzun yıllar sürdürmüş olan Kazaklar, diğeri milletlerde de olduğu gibi çocuk sahibi olmak ve onun törenlerle kutlanması ile çocuğın yetiştirilmesi önemli bir durum olarak günümüze kadar gelmiştir. Çocuğın ilk doğumunda başlayarak gerçekleştirilen şildehana, besire beruv, at koyu, kırkınnan şığaru, besik toy, bağından tabak alma, tusau kesüw, sündet toyu törenleri gibi gerçekleştirilen kutlamalar ile gelecek için terbiyeli ve saygılı bireyler yetiştirmek için öğretilen ahlak kuralları ve terbiye eğitimi, Kazak toplumunun yaşam değerleri arasındadır. Bu çalışmada, Kazak aile yapısı bağlamında çocuğın doğumunda ve doğumundan sonra gerçekleştirilen törenler ile çocuğın kültürel değer yargıları bağlamında aile içerisinde verilen terbiye öğretimi incelenmiştir. Bu açıdan Kazak ailesinde çocuk için yapılan törenler ve verilen terbiye, toplumun ahlak kuralları içerisinde çocuğın, geleneklerine bağılı bir birey olarak yetiştirilmesinin önemini ortaya koyması bakımından da tespitlerde bulunulmuştur. Kazak toplumunun çocuk için yapılan törenlerinde ve çocuk terbiyesindeki değışim ve dönüşümler, yaşanan ekonomik-sosyal ve siyasal durumlar sonucunda ne gibi değışiklere uğradığı ve buna bağılı olarak törenlerde ve çocuk terbiyesinde yaşanan değışimler değerlendirilmiştir. Ayrıca, Kazak halkının çocuk ile ilgili törenlerin toplum içerisindeki rolü ve önemi ile çocuk terbiyesinin açık bir şekilde ortaya konulabilmesi için saha çalışmaları yapılarak kaynak kişilerden elde edilen veriler kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazak kültürü, Aile ve Çocuk, Törenler, Çocuk Terbiyesi

CHILD-RELATED CEREMONIES AND BRINGING UP IN KAZAKH TURKS

ABSTRACT

Kazakhs adopting migrant settler lifestyle for long years, survived until today that having child and celebrating his/her birth along with the upbringing issues as in other nations. Ceremonies such as şildehana, besire beruv, at koyu, kırkınnan şığaru, besik toy, bağından tabak alma, tusau kesüw, sündet performed just after the birth to have well-behaved and respectful children for futurity are among the lifetime values of Kazakhs. In the study; ceremonies at the time of birth and after birth along with the scope of Kazakh family structure, and manner/nurture education within the family in the frame of child's cultural value judgements have been examined. Additionally, there has been observations on the significance of upbringing individuals connected with traditions as a result of the ceremonies and manner teaching realized in the family. Along with the alterations in Kazakh society, and the changes happened as a result of economic-social and politics affecting ceremonies for birth and child upbringing have been evaluated. Moreover, the role and importance of child related ceremonies in

* Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Öğretim Görevlisi, email: halilcetin015@hotmail.com.

Kazakh populace, and data gained from source individuals by means of fieldwork in order to highlight child upbringing have been interpreted within a theoretical frame.

Keywords: Kazakh culture, Family and Child, Ceremonies, Child Upbringing

Giriş

Çalışmada, Kazak Türklerinde çocuk ile ilgili gerçekleştirilen törenler ve çocuk terbiyesi incelenmiştir. İlk olarak Kazak aile yapısı ve çocuk kavramlarına değinildikten sonra çocukların toplumsal ahlak kuralları ve gelenek-göreneklere bağlı bir şekilde aileler tarafından yetiştirilmesi konusu değerlendirilmiştir.

Aile ve ev kavramı, bütün Türk halklarında soylarının devamını sağlayan, devletin temeli oluşturan yapı ve çocukların büyütülüp eğitildikleri toplumsal kurumdur. Kazak toplumunda diğer milletlerde de olduğu gibi çocuk sahibi olmak önemlidir. Çünkü çocuk bir milletin geleceği ve güvencesidir. Kazak toplumunda da çocuk ailenin ve soyun devamı olarak görülmektedir. Evlenen çiftlerin çocuk sahibi olması, aile büyüklerinin ve toplumun isteklerinden birisidir. Kazak halkı çok çocuğa sahip olmayı sevmektedir ve her zaman aile içerisinde doğum en önemli sevinç durumlarından birisi olmuştur. Çocuk erkek olursa, arkamda duacım kalacak, neslimi devam ettirecek, ocağımı tüttürecek gibi düşünceler ve duygularla erkek çocuğun doğumu ve doğum sonrası törensel ritüellerle kutlanır. Bunların yanında Kazaklarda aile seçeresi erkek tarafından başlatılması bakımından da erkek çocuk önemlidir. Tabi ki kız çocuğu da, ailenin gülü ve erkeğin en büyük destekçisi olarak görülmektedir. Kadının erkeğe yani eşine destek olma durumu destanlara da konu olmuştur. Örneğin, “Koblandı Batır destanında Kurtka eri için Tayburıl adlı atı yetiştir ve Koblandı’ya büyük destek sağlar. Koroğlu destanında da usta bir sınıcı olan Ravşanbek Şağdat Han’a söyledikleri yüzünden gözleri kör edilir ve karısı onun burada han tarafından rahat bırakılmayacağını söyleyerek onun başka Türkmen eline gitmesini söyler ve onun hayatını kurtarır. Alpamıs destanının Kazak varyantında ise Karaköz dilenci kılığına girerek babasını kandırıp Alpamıs’ı zindandan çıkarmada yardımcı olmuştur” (Çetin, 2016: 88-101). Bu destanlarda ve diğer Türk destanlarında da görüldüğü gibi kahramana eşleri yardım etmektedir.

Aile içinde çocuğun doğumu büyük bir mutluluktur. “İster kız olsun, ister erkek olsun bir Kazak ailesinde çocuğun doğumu, onu ilk yıkama, isim verme, beşiğe yatırma, ilk adım atması ile ilgili ayak bağlarını çözme, sünnet ettirme, ata bindirme, ilk konuşması hürmetine yemek verme” (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 87) gibi durumlar için gerçekleştirilen çocuklarla ilgili çeşitli geleneksel törenler vardır. Bu törenler, aile, köy, kasaba, şehir gibi yerlerde tören veya bir takım eğlencelerle kutlanmaktadır. Törenlerde, Kazak halkının milli oyunları, eğlenceleri ve geleneksel yarışmaları düzenlenerek kutlanmaktadır.

Kursak Toy

Gelinin hamile olduğu ailesi tarafından ilk anlaşıldığında, mutluluklarını paylaşmak için eş, dost ve akrabaya haber verilir. Bu törene katılmak için gelenler şasu getirir ve bu şasuyu gelinin üzerinden atarlar. Bu gelenek gelinin iştahını açmak, bulantıdan dolayı yemek yiyememesini geçirmek, yani yemek iştahı kaçan gelinlere davet edilen kişilerin yemeklerinden yedirilerek bu durumun atlatılmasıdır. “gelinin jerik

yemeğini bulması amacıyla köy kadınlarının çağırıp küçük toy hazırlayıp şakalar yapıp, ilginç hikâyeler anlatılıp, şarkılar söylenerek gelinin gönlünü düzelterek iştahını açarlar. Buna bazı yerlerde 'kusak toy' veya 'kusak şasu' denilir" (Nusıpokasulı ve Japarulı, 2011: 52). Kursak toya gelen misafirler için kesilen koyun kesilir. "Kesilen koyunun başı en yaşlı ve bilge kişiye verilir. Ondan sonrakilere koyunun kalça eti, hamile olan geline aşık yelik verilir. Toplanan konaklar hamile kadına: 'Ul tap!', 'Aman esen bol!' diyerek dua ve dileklerde bulunurlar" (Ospanulı, 2009: 26). Toya gelen tecrübeli ve bilgili kadınlar, geline hamilelik zamanında yaşabileceği zorluklar, sıkıntılar hakkında bilgi verip bu durumlar karşısında neler yapmalı, bunlara nasıl dayanmalı ve sabır göstermesi gerektiği konusunda bilgiler verirler.

Kazak halkının hamile olan kadınlar için yapılan kursak 'toy' veya 'jerik asın' önemli bilimsel temeli var. Yemek iştahı olmayan genç hamile gelinin yemek iştahını artırıp karnındaki çocuğun büyümesi için yapılır. Hamile gelinin sancılara ve ağrılara karşı güçlü olması için de iyi ve besin değeri yüksek sağlıklı yemekler yemesi için ailesi tarafından bu kursak toy yapılır. "Aşerme zamanında istediği her şeyi yiyen hamile kişinin gelecekte doğacak olan çocuk güçlü, akıllı, anlayışlı olacağına inanılır. Eğer ki hamile kadın jeriğini kanmasa, onu 'it jerik' diye söyler. Aşermesine kanmayan yani 'it jerik' olan hamile gelinin çocuğu kem akıllı, güçsüz, sık sık hastalanan, budala olacağına inanılır (Nusıpokasulı ve Japarulı, 2011: 52).

Şildehana

Kazaklarda bir ailede çocuğun doğması büyük bir sevinçtir. Bu mutluluk sadece ailenin sevinci değil, akrabalarının, komşularının ve köy halkının ortak sevinçlerindedir. Bu çocuk doğumunun kutlamasının yapıldığı yer doğum yapan kadının evidir. Kutlamalar bir ile üç gün arasında değişmektedir. Bu, yeni doğan bebeği cin, peri ve şeytanlardan koruma inancıyla gerçekleştirilen bir âdettir. Evde toplanmış olan genç yiğitler ve kızlar, çocuğa gelen kötü ruhları korkutmak ve çocuğu bu kötü ruhlardan korumak için eğlenceli şarkılar söyleyerek ve oyunlar oynayarak sabaha kadar eğlenirler. Bu eğlencelerde, "dombra çalınıp şarkılar söylenir. Kara jorga dansı yapılır" (Tavulı, 2017: 57). Eskiden Umay Ana'ya yüklenilmiş olan bu koruma görevi zamanla Kazak toplumunda gençlere yüklenmiştir. "Mum yakılarak bebek bekçiliği yapılır. Çünkü çocuk ilk günleri mum yakılarak korunmazsa, cinler o bebeği götürür ve başka bebek getirir inancı hâkim olmuştur. Bu bebek bekçiliği bazen üç güne kadar uzayabilir" (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 88). "Bebek doğduğunda düzenlenen şildehana töreni onun doğumuna ait bir tören olsa da, bunun temelinde yatan sebep, yeni doğan bebek ve anneye nazar değmemesi, ayrıca evinin çevresindeki cin ve perileri kovmak anlamındadır" (Argınbayev, 1996, 74).

Kazaklarda şildehana töreni geleneği doğrultusunda gerçekleştirilen bir olay da yeni doğum yapan kadın için kalja kesilmesidir. Hamile olan kadın sağ salim doğum yaptıktan sonra, aile şildehana toyunu gerçekleştirir. Çocuk sahibi olan kadının hürmetine eşi ve ailesi tarafından bir koyun kesilir. Bu âdet kalja olarak adlandırılır. Kalja yemeğine eş, dost ve akrabalar katılmaktadır. Kalja yemeği, doğum yapan kadına iyileşmesi ve doğumdan sonra kaybettiği enerjiyi ve gücü hemen kazanması için yedirilir. Çocuk içinde kesilen hayvanın boynu anneye yedirilmektedir ki çocuğun boynu hemen tutsun ve katı olsun diye. "Gelin doğum yaptıktan sonra koyun keseriz.

Kestiğimiz koyunun omurgasını ve boynunu yemek yaparız ve geline kuvvet versin diye yediririz. Ayrıca da çocuğun boynu çabuk tutsun diye de yediririz” (Maylenova, 1964). “Lousa döneminde anneye iyi bakmalıyız. Bunun için koyun kesip ondan çorba yapar lousa kadına yediririz. Bu çorba ile çabuk terlesin ve kendisini çabuk toparlasın diye” (Kabılbeva, 1966). Bu çocuk doğumundan sonra yapılan şildehana törenine bakıldığında ailenin sevincini akraba ve eş dost ile kutlaması ve anne ile çocuğu kötü ruhlardan korumak amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir.

Besire Beruv

Çocuk doğduktan sonra onun aileye katılmasını kutlamak amacıyla ona bir belirli at, deve, tay, koyun, inek gibi hayvanlar hediye edilir. “Örfe göre, çocuğun kaderi ve sağlam yürümesi bu adağa bağlı olduğu için bu hayvana binilmeyecek, saygı duyulacak ve kimseye satılmayacaktır. Bu adağa besire denir. Çocuk büyüdükten sonra bu hayvanı teslim alır ve bizzat kendisi kullanır” (Erqalieva ve Şakuzadavlı, 2000: 88). Kızın ailesi tarafından verilen bu besire, bir nevi kız tarafının torun sahibi olmalarını kutlaması ve torunun payını vermesidir. “At, deve, yıldı, buzağı, tay, bota gibi kişinin ekonomik durumuna göre torununa verdiği armağandır. Kız tarafının ailesinin gururlandığını ve sevindiğini bildirmesini anlatır” (Buharbeyeva, 1949). Besire, Kazaklarda çocuğa verilen önemin bir göstergesidir. Onun dünyaya gelişini ve sağ salim ömür sürmesini, kaderinin güzel olmasını istemelerinden kaynaklanan bir adak âdetidir. Kazak halkının yaşam biçiminin de bir göstergesi olan besire, konar-göçer toplum yapısının bir kültürel kalıntısıdır. Konar-göçer yaşam biçiminde hayvancılık en büyük zenginlik kaynağıdır ve bu yüzden hediyeler, adaklar ve kalın (başlık parası) hayvan miktarı veya cinsine göre ölçülmüş ve belirlenmiştir. Besire çocuğun ailesi tarafından adanmamaktadır. Çünkü o zaten ailenin bir parçasıdır ve büyüdükten sonra ya da evlendikten sonra kendisine ait olan payı alacaktır. Besirenin adanma zamanına bakıldığında çocuğu ilk görmeye gittiklerinde kız ailesi tarafından adanmaktadır.

At Koyuv

Türk kültüründe ad verme geleneği önemli törenlerle kutlanmaktadır. Türk kültür tarihinin her döneminde yeni doğan çocuğa belli zamanlarda ya da belirli bir başarı kazanması sonrası ad verme veya ad alma töreni gerçekleştirme önemli bir gelenektir. Türk kültüründe ve diğer milletlerde çocuklara geliş güzel isimler verilmez. Çünkü çocuğun taşıdığı ad, çocuğun karakterini, kişilik yapısını, toplum içerisindeki yerini, geleceğini belirleyecek olması ya da halkın psikolojisini, anlayışını, düşünce ve hayallerini yansıtması veya onu simgelemesi arzu edilir. Çocuğa isim verme genellikle toplumda saygı gören, bilgili ak sakal birisi veya aile büyüklerinden birisi verir. Bu düşünce ve inanç Kazaklarda hala yaşamaktadır ve çocuklarına bu düşünce ve gelenek doğrultusunda ad koymaktadırlar.

Ad verme geleneği, “İslam’dan önceki dönemlerde de her Türk boyunda ad verme ile ilgili değişik uygulamalar oluyordu. Türk destanlarında en eskisi Oğuznâme’de Oğuz Han’ın kendi adını bizzat aldığı yazılıdır. Manas Destan’ında da Manas doğunca babası Yakup Han bir ziyafet veriyor ve bu ziyafet sırasında çocuğa ad veriliyor” (Artun, 2008: 152). Kazak halkının çocuğa ad koyma kutsal ve önemli geleneklerden birisidir. Çünkü çocuk bu ad ile toplum içerisinde yaşamını sürdürecektir. Kazaklarda çocuğa ad koyma töreni köy veya yaşanan yerdeki büyükler, imam,

akraba ve dostlar çağrılır. Gelen konaklar ile birlikte bir yerde toplanılır ve imam çocuğu kucağına alarak sağ ve sol kulağına üç defa ismini söylemektedir ve ismi ile yaşasın demektedir. Bu ad verme töreni bazen şildehana töreninde bazen de kırkından çıkana kadar her hangi bir zaman diliminde gerçekleştirilir. Kazaklarda çocuğun kulağına isminin söylenmesinin yanında ezan da okunur ki imanlı ve inançlı olsun diye. Çocuğun ad koyma işlemi gerçekleştiğinden sonra aile bu durumu kutlayarak çocuğun şerefine yemek verip ad koyma törenini gerçekleştirir. Bu törende ulusal yemekler hazırlanıp дастархан yayılır ve kırmızı gibi çeşitli içecekler içilerek kutlama yapılır.

Kazaklarda çocuklara ad verilirken çocuğun doğduğu zaman “Navrız ayı olsa, ona Navrızbay; Oraz zamanı olsa, Oraz, Orazalı; Aytta Tusa, Aytbay, Aytkul; Şöp Şabu zamanında olsa, Şöptibay” (Tavulı, 2017: 53) olarak verilirken, Kazak halkı çocuğuna isim verirken “kendisinin elde edemediği, hayal ettiği şeyleri isim olarak tercih eder. Örneğin; Kazaklarda Arman (hayal), Bakıt (mutluluk), Mahabbat (sevgi) şeklindedir. Bunun yanı sıra çocuğa ad koyma ile ilgili bir Kazak atasözü şöyle der: ‘Teni güzel olan güzel değil, tini güzel olan güzeldir’. Dolayısıyla, Kazaklar kızlarının dış görünüş olarak güzel olmasının yanı sıra, onun yumuşak huylu, iyi kalpli, olmasına, yani iç güzelliğe büyük önem vermişler ve bu isteklerini kızlarına verilen isimlerle ifade etmişlerdir. Örneğin kızlarına, Cibek (ipek), Makpal (kadife) isimlerini veren Kazaklar kızlarının bu yumuşak ve değerli kumaşlar gibi şefkatli, kadınsı ve nazik olmasını istemişlerdir” (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 89). Aynı zamanda çocuklarının tarihi kahramanlara, ünlü büyüklere, din âlimlerine, akın ve jıralara benzemesini istemelerinden dolayı Kazaklar çocuklarına, Abay, Abılay, Tölebi, Kazıbek, Kurmanbek, Koblandı, Nursultan, İbray, Bayan Sulu gibi isimler verirler.

Kırkınnan Şıkaru

Türk haklarında olduğu gibi Kazaklarda da bazı sayılar kutsal ve önemlidir. “Kazak halkının hayatında da yedi, dokuz, kırk sayıları kutsaldır. Örneğin; “‘Jedi Jarğı’, ‘Jedi Kazına’, ‘Bir Toğız’, ‘Üş Toğız’, ‘Kırkıttın biri kıdır’ adlı kaideler bu sayı kavramlarından oluşmuştur. Bunlardan birisi de çocuğu ‘kırkından şıgaru’ âdetidir” (Kenceahmetulı, 1994: 34). Yeni doğan çocuğa, kırk gün geçtikten sonra bazı halk pratikleri yapılır. Bu yapılan pratiklerden birisi de kırkınnan şıgarudur. “Doğumdan kırk gün sonra çocuğun kemiği katılaşımaya başlar. Erkek çocuğun 37.-39. günde, kız çocuğunun 42.-44. gününde kırkı yapılır” (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 90). Çocuğu kırkı çıkarılırken köydeki, mahalledeki veya yakın şehirdeki tecrübeli, saygın kadınlar, akrabalar ve komşular çağrılarak küçük bir yemekli tören yapılır. Bu törende çocuğun ailesi elinden geldiğince zengin bir sofraya hazırlar. Bu kırkınnan çıkarma olayın “şerefine bir küçükbaş hayvan kesilir. Sonra çocuk, yemek sofrasının başına alınır ve onun sağlığı ve iyiliği için dua edilir” (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 90). Kırkınnan çıkarma törenine gelen her bir kadın “kendisi çocuğa hayırlı dileklerini bildirip kırk kumalak taş, gümüş para, yüzük, sakına-sırğa ‘küpe’ atılmış olan leğene kırk kaşık su konulur. En değerli ve tecrübeli kadın: “Otuz omurgan çabuk gelişsin, kırk kaburgan çabuk katılaşınsın!” diyerek çocuğu yıkayıp karın şası ile tırnağını keser”(Osmanlı, 2009: 34). “Çocuğu nazardan korumak, kötü ruh ve durumlardan korumak amacıyla yaşlı kadın tarafından kesilen saç beze sarılır veya muskaya konularak, sağ omzuna veya beşiğine takılır. Aynı zamanda da bir sandık içinde saklanır. Mesela benim kızımın çocuğunun tırnak ve saçını benim evimdeki sandıkta otuz yıldır saklıdır. Genelde, çocuğun saçını ve

tırnağı dışarıya atılmaz, hiç kimsenin geçmediği yerlere gömülmektedir” (Kabilbeva, 1966). Daha sonra leğenin dibinde kalan eşyalar kırk çıkarma törenine katılan kadınlar arasında bölüşülür. “Kırkından çıkarma törenine katılan her bir yaşlı kadına değerli kumaşlar verilir. Çocuğun karın şaşunu alan erkeğe de azın-avlak hediyesi verilir” (Argınbaev, 1996: 78). Böylece çocuk kırk günlük süre sonrası dışarı çıkabilir, başkaları tarafından ziyaret edilebilir. Çünkü çocuk ve annesi dikkat edilmesi gereken kırk günlük süreyi tamamlayıp kırkından çıkarma ritüeline gerçekleştirmiştir.

Kazaklarda kırkından çıkarma töreninde yapılan bir başka ritüel ise, “çocuk doğduğu gün ona ebesi tarafından ilk elbisesi olarak geniş şekilde biçilip dikilmiş gömlek hediye edilir. Kırkını doldurduğu gün ise bebeğin artık büyüdüğüne ve gömleği eskittiğine inanılır. Bu gömlekten küçük çuval dikilir ve içine şekerler konularak bir köpek boynuna bağlanır. Köyün küçük çocukları, köpeğin peşinden kovalayarak onu yakalamalı ve boynundaki çuvalı çıkartıp içindeki şekerleri kendi aralarında paylaşmalıdır. Bebeğin, köpeği ilk yakalayan çocuğa benzeyeceğine inanılır. Şekerli çuvalı özellikle köpeğin boynuna bağlama ise, Kazaklarda bir erin takımı olarak köpek, at ve silahın bulunmasından kaynaklanmaktadır. Böyle eğlenceli gelenek için at ile silah uygun olmadığından köpeği koşturma geleneği Kazak örfünde sağlam yer almıştır. İşte bu âdetten dolayı, bebeğin ebesi tarafından hediye edilen ilk gömleğe itköylek (it gömlek) denir” (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 90). “Kırkından çıkarma töreni ritüelinde “erkek çocuğunun öskelen ve şanırak iyesi olarak görüldüğü için kız çocuğundan farklı olarak kırk günden önce çıkarılabilir. Bu yapılan kırkından çıkarma ritüelinde kırk suyuna asık kemikleri atılır ve o sudaki aşık kemikleri çocuklara veya oraya gelenlere verilir. Çocuğun kırkı çıkarıldıktan sonra, aile büyükleri ve aile dostları toplanarak çocuğa beşiğe yatırma töreni yapar” (Buharbeva, 1949). Yapılan bu kırkından çıkarma ritüeli, çocuğun zararlı güçlere karşı korunduğunu gösteren gelenektir.

Besik Toy

Kazaklarda hayatlarındaki önemli dönemlerde toylar düzenlemekte ve bu dönemler kutlanmaktadır. Bu kutlama ve eğlence bakımından Kazaklar oldukça zengin bir kültüre sahiptir. Örneğin, çocuğun doğumundan başlayıp evlenme dönemindeki toylar, doğum günü toyları, evlilik yıllarındaki bazı belli yıllarda yapılan toylar gibi daha birçok çeşitli toylar vardır. Bunlardan bir tanesi de çocuğun anne ve basından ilk ayrılma töreni olan besik toy törenidir. Kazaklarda, “besikke saluvda ‘Äldi-äldi ak böpem, Ak besikke jat böpem’ adlı besik jırı söylenmektedir. Beşik, kutsal bir ve değerli bir mülk ve bebeğin altın yuvasıdır. Yeni doğmuş olan bebeği törensel bir şekilde beşiğe yatırmak da Kazak halkı için çok önemli bir gelenektir” (Kenceahmetulı, 1994: 15). Kırkından çıkarılan çocuk için besik toy düzenlenir. Bu toya akrabaları, komşuları, köy, kasaba ve şehirdeki kişilerden davet edilir ve beşiğe yatırma töreni gerçekleştirilir. Çocuğun beşiğini genel olarak çocuğun anne tarafı hazırlamakta ve besik toyuna gelirken yanında getirmektedir. Bu akrabalara “nağaşı denir ve bu nağaşılar uzakta olup düğüne gelemediği takdirde beşiği, çocukları büyümüş ve çok sayıda çocuk ve torun sahibi kadınlar hediye ederler. Buradaki amaç, beşiğe yatırılan çocuğun da nesli tükenmesin, çok sayıda çocuk ve torun sahibi olsun demektir” (Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 91). Beşiğe, “itköylek giymiş çocuğu köyden gelen ilk kadın değil, halkına, yurduna sadık, halk arasında saygın ve tecrübeli yaşlı kişilere çocuğu beşiğe

yatırma şerefi verilir” (Argınbaev, 1996: 57). Beşiğin üzerine yedi çeşit temiz ve değerli eşya konulur. Beşiğe yatıran kişiye “besikke salar” hediyesi verilir. Böylece törene katılanlar sevinçlerini beşik jırını söyleyerek dile getirirler:

Ayır kalmak kiyisip,	Beyaz kalpak giydik,
Akırıp javğa tiyisip,	Bağırıp varıp düşmana saldırdık,
Batır bolar ma ekensiñ?	Kahraman olur musun?
Barmaktarıñ tayısıp,	Parmakların eğilip,
Türli oyu oyısıp,	Türlü türlü nakış yapıp,
Şeber bolar ma ekesiñ?	Usta olur musun?
Tañdaylarıñ takıldap,	Konuşmayı iyi bilen,
Söziñdi jurt takuldap,	Sözünü halkın kabul ettiği,
Şeşen bolar ma ekensiñ?..	Bilge olur musun?

(Kenceahmetuli, 1994: 15).

Beşik jırındaki sözlerden de anlaşıldığı gibi halk, geleceği olarak gördüğü çocuklarını sosyal hayattaki değerli kişiler olmalarını istemekte ve bunu da küçük yaştan başlayarak onlara anlatmakta ve öğretmektedir.

Tusavkeser toyu

Ortak kültür geçmişin sonucu “Farklı coğrafyalarda yaşayan, sosyo-kültürel bakımından farklılıklar taşıyan topluluklara arasında kimi zaman çeşitli pratiklerin uygulanışında büyük bir benzerlik olabilmektedir. Bu bağlamda tusavkeser geleneği, Türk Dünyası'nın çeşitli bölgelerinde, Sibiry'a'dan Balkanlar'a kadar olan geniş bir coğrafyada bazı farklılıklarla yaşamaktadır” (Kınacı, 2017: 145-146). Türk Dünyası'nın ortak geleneklerinden birisi olan tusavkeser, Kazak halkında çocuğun doğumunda sonra yapılan önemli törenlerinden birisidir. Belirli bir zaman diliminde çocuğun çabuk yürümesi için bu tören gerçekleştirilmektedir. “Çocuk beşikten çıkıp emekleme aşamasından sonra yavaş yavaş basmaya başlar. Öz ayağı ile doğduğu yerin toprağına basıp, iz koyup kendi gözüyle önünü görmeye başladığında yapılır. Yuvadın kendi kanadı ile uçan kuş yavrusu gibi çocuk da ilk birinci hayat mücadelesi başlar. Bunu öncelerden düşünen Kazak, çocuğunun geleceğine ak yol dileyip 'tusavkeser' töreni yapar” (Tavulı, 2017: 59). Tusavkeser töreninde yarışan çocuklar arasında yarışmalar yapılır. Törene gelenlerin içinde en hızlı koşan ve yürüyen kişinin ya da konaklar arasındaki toplum içerisinde saygılı ve bilgili kişi tarafından ayak bağının kesilmesi için iki kişi tarafından çocuk elinden tutularak getirilir. Çocuğun ayağına alaca ip, olta ipi, bağırıktan yapılan ip ve çöplerden yapılan iplerden birisi seçilerek bağlanır. Tabi ki bu iplerin de kendilerine has özellikleri ve bir takım inançları vardır. Örneğin, Tusavkeser, “ 'Çocuğun ayağına neden alaca ipler bağlanır?' sorusu akla gelebilir. Bunun nedeni; Kazaklar, çocuğunun hırsızlık, şiddet, yalancılığa yönelmemesini isterler, bu ala ipler onları temsil eder. İplerin kesilmesi de birisinin ala iplerinden geçme' , 'dürüst olmayandan ders alma', 'saygılı ol ve büyüklerin dediklerini yerine getir'” (Erqalieva ve Şakuzadauli, 2000: 93) anlamına gelmektedir. Ayağına ip bağlanan

çocuğu yani tusavunu kadirli ve değerli kişi “koşar ol, çabuk adım bas ve yürü” diyerek onun ayak ipini keser. Tusav kesen kişiye ailesi tarafından çapan, gömlek veya değerli kumaş gibi hediyeler verilir. Aynı zamanda da tusav kesen kişi de çocuğa bazı hediyeler vermektedir. Eğer ki çocuk çabuk yürürse tusav kesen kişinin eli uğurlu geldi diye söylenir. Sonra çocuğun önüne serilen bir kumaş ki bu kumaşın üzerinde tay tay diye yazı olur ve serilen bu kumaşın sonunda bazı eşyalar konur. Örneğin, kitap, makas, ayna, tarak gibi eşyalardır. Konulan bu eşyalardan hangisini seçerse gelecekteki mesleği o olacağı inancı vardır. Çocuğun koluna iki kişi girerek yavaş yavaş tay tay şarkısı eşliğinde yürütülür ve konulan eşyalardan birisini seçmesi için serilen kumaşın önüne getirilir. Burada çocuk ne seçerse o duruma göre yorum yapılır. Ayrıca da, tusav kesilme sırasında “tusavkeser” manisi de unutulmaması gerekir. İçerisindeki sözler önemli manalıdır. Bu tusavkeser manisine örnek verecek olursak:

“Hadi, yavrum, güzelim, adım at da görelim.

Bağlarını çözelim, ala ipleri keselim.

Hadi, yavrum, güzelim, adım at da görelim,

Adımlarına bakalım, başından da sayalım.

Hadi, yavrum, güzelim, paçalarını dürelim.

Tay yavrusu gibi oynak ol, çevrende hep birinci ol.

Hadi yavrum at bir adım, kutlu olsun bu adımın.

Adımların çoğalsın, haysiyetin çok olsun.

Adımların sağlam olsun, bu bayramın kutlu olsun.

Hayata bastığın bu adımlar, hep başarılı olsun.

Ala ipi alalım, ninemize varalım,

Er oldu artık diyelim, şekerini yiyelim”

(Erqalieva ve Şakuzadaulı, 2000: 91).

Günümüz Kazak toplumunda yaşam koşullarının değişmesi ve geleneklerde kutlama mekânlarının değişmesi sonucu daha önceleri evde gerçekleştirilen bu törenler günümüzde tusavkeser törenleri toyhanelerde yapılmaya başlanmıştır. Tabi ki eskide olduğu gibi evlerde de yapıma olayı halen devam etmektedir. Çocuğun tusav kesildikten sonra aile tarafından hazırlanan zengin Kazak dastarhanına törene katılan kişiler oturup sohbet ederek yemekler yer içeceklerden içerler. Törene gelenler anne ve babaya çeşitli hediyeler verirler. Bu hediye verme olayı da bir tören eşliğinde gerçekleştirilir. Daha sonra da ister evde olsun isterse de toyhanelerde, dastarhanda yemek esnasının bir bölümünde ya da sonrasında müzikler çalınarak eğlenilir ve çocuğun ayağını sağlam adımlarla basması kutlanır. Kısacası, tusav kesme töreni çocuğun doğduğu topraklara sağlam basması, hayatı boyunca birtakım engeller karşısında ayağı takılmasın, hayat yolu ve bahtı açık olsun diye gerçekleştirilir.

Sündet Toyu

Türk kültüründe sünnet önemli İslamî ve kültürel bir durumdur. Kazaklarda sünnet törenine çok önem vermektedir. İslamiyet'in kabulünden sonra Türk haklarına iyice yerleşmiş olan bu gelenek Kazak halkının da önemli törenleri arasındadır. "Ata binme yaşına gelmiş, yani üç yaşına gelmiş olan oğlan çocuğu için sünnet toyu yapılır" (Tavulı, 2017: 61). Kazak halkı çocuklarını belli yaşa geldiğinde bu sünnet toyunu yapar. Bu yaşlar, beş, yedi veya dokuz yaşları olarak belirlenmiştir. "Sünnetin insan sağlığına, temizliği de faydası var. Çocuğu sünnet ettirmek her anne-babanın borcudur" (Kenceahmetuli, 1994: 42-43). Sünnet olacak çocuk için ortam hazırlanır, yiyecekler pişirilir ve içecekler hazırlanır ve tam bir şölen havası yaratılır ki çocuk o kutlamanın farkına varsın. Bu durum aynı zamanda da ailenin oğlunun sevincini akraba, eş ve dostla paylaşması anıdır. "Sünnet olmadan önce çocuğun başına ve iki omzuna puhu tüyleri takılır ve çocuk, ata bindirilerek akraba ve komşularının ziyaretine gider. Gittiği yerlerdeki akrabaları ona hediyeler vererek kutlar ve 'Artık büyüdün, adam oldun. Bunun ispatı olarak şimdi seni sünnet edeceğiz' onu heyecanlandırarak sünnet için psikolojik olarak hazırlarlar. Çocuğa hediye olarak genelde koyun, at adanır. Çocuk, böylece heyecan içerisinde sünnet edilmeye hazırlıklı bulur" (Erqalieva ve Şakuzadauli, 2000: 96). Kazakların çocuklarını sünnet ettirme dönemlerine bakıldığında bunların havaların biraz serinlediği ve sağlık açısından da uygun olduklarını düşündükleri yaz sonu ile sonbahar ayının başlarında yaparlar. Yapılan sünnet törenleri bazen köy veya kasabalarda toplu şekilde olduğu da görülmektedir. Belirli bir günde sünnet olacak çocuklar önceden belirlenerek o gün hazırlanırlar ve sünnet işlemi gerçekleşir. Bu işlemin sonucunda çeşitli törensel gösteriler sergilenir ve ezgisel şarkılar söylenerek kutlanır. Tabi ki bu durum daha çok kırsal kesimlerde görülmektedir. Ekonomik durumu olanlar bu sünnet toyu kendi evlerinde veya toyhanelerde yemekli ve eğlenceli bir şekilde kutlarlar. "Baba, sünnet edilmiş çocuğuna bir at hediye eder, ona sünnet at adı verilir. O gün düğün yapılır, at yarışları düzenlenir, çeşitli spor oyunları oynanır ve köy halkı, akrabaları, çocuğun sünnet edildiğini bizzat görerek para verir ki, buna görümlük denir. İşte bu, sünnet düğünü ve sünnet şölenidir" (Erqalieva ve Şakuzadauli, 2000: 96). İslam dinin de tesiri ile Türk halklarında milli geleneğe dönüşmüş olan sünnet toyu erkeklige ilk adım olarak da bilinmektedir.

Buraya kadar Kazaklarda çocuğun doğumundan başlayarak belli bir zamana kadar ki gerçekleştirmiş oldukları törensel kutlamaları değerlendirdik. Bundan sonra çalışmamızın ikinci konusu olan Kazaklarda çocuk terbiyesinin verilmesi değerlendirilecektir.

Çocuk Terbiyesi

Her millette çocuk ailenin en değerli meyvesi, ülke için de geleceğin simgesidir. Türk halklarında da çocuk soyun devamı, güç ve zenginliktir. Kazak halkı da diğer Türk halklarında olduğu gibi çocuk sahibi olmayı çok sever. Kazak halkı anne-baba olmayı, kendi kültürünü ve aile soyunu devam ettirecek terbiyeli, bilinçli ve eğitilmiş çocuklara sahip olma isteğiyle yaşamaktadırlar. Gençler evlendikten sonra hem aileler hem de toplum onlardan bir çocuk sahibi olmasını bekler. Aynı zamanda çocuk ailenin toplumsal statüsünü de etkiler. Bu durum destanlara da yansımıştır. Örneğin Dede Korkut hikâyelerindeki Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destan'ında şöyle geçer, "Kimin oğlu kızı yok kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı

olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayana Allah Taalâ beddua etmiştir, biz de beddua ederiz, belli bilsin demiş idi” (Ergin, 1994: 20).

Ailenin toplum içerisindeki saygınlığı çocuk sahibi olma, onları gelenek ve göreneklere göre yetiştirme ve onları en iyi şekilde terbiye etmelerine bağlıdır. Bütün halklarda olduğu gibi Kazaklarda da aile olmanın ve o ailenin meyvesi olan çocuğu saygılı ve terbiyeli olarak yetiştirmek başlıca görevler arasındadır. “Ake körgeñ ok jonar, şeşe körgeñ ton pışer; (Atasından gören oğul babasının izinden gider, annesinden terbiye alan kız da onun gibi olur’. ‘Bala terbiyesi besikten, bala jastan katın bastan (Çocuk terbiyesi çocuklundan, kadın terbiyesi de evliliğin ilk günlerinden). ‘Terbiyesiz el bolmaydı, tertipke bas iygen kul bolmaydı (Terbiyesiz halk olmaz, edebe baş eğen kul olmaz)’” (Begdilla, 1977). Bu Kazak atasözleri de çocuk sahibi olmanın ve onlara terbiye vermesinin önemini ortaya koymaktadır. Türk halklarında çocuk sahibi olmak ne kadar önemli ve toplum içerisinde saygın bir durumsa, çocuksuzluk da bir o kadar kusur ve kötü durum olarak görülmektedir.

Göçebe kültürü sözlü geleneğin canlı kalmasında önemli rol oynamıştır. Kazak halkı uzun yıllar göçebe olarak yaşamış ve bu da onların sözlü gelenek bakımından zengin olmasını sağlamıştır. Sözlü kültür ürünleri olan masal, hikâye, destan, efsane, ninni, tekerleme, şarkı ve türkülerin çocuklara anlatılması onların hem kültürünü öğrenmesi hem de çocuğun kültürel değerlerle terbiye edilmesini sağlamıştır. Bu açıdan “hangi halkın sözlü edebiyatındaki şarkı, türkü, masal, destan vb. gibi ilk örnekler anlatılmamış olsun. Kazak halkında çocuk terbiyesine ayrılmış olan yerler: kreş, çocuk bahçesi, okul olmasa da, terbiyeyi çocuklarına beşiğe yattığı zamandan başlayarak halkın sözlü kültür ürünleri olan şarkı, türkü, masal, hikâye, destan, ninni gibi türleri söyleyerek başlatır” (Tavulı, 2017: 6). Böylece çocuğun anne karnındayken başlanılan terbiye eğitimine, beşikte devam edilmektedir.

Ailenin çocuğunu terbiyeli bir birey olarak yetiştirmesi ve hayata kazandırması da bir toplumsal görevdir. Kazak ailesinde çocuğun terbiyeli olarak yetiştirilme süreci anne rahmine düşmesi anından itibaren başlamaktadır. Kazak ailesinde kadının hamile olduğu anlaşıldıktan sonra onun yanında kötü söz, davranış, şiddet gibi durumlardan uzak durulur ve sakınılır. Çünkü anne karnındaki çocuğun bu durumdan etkileneyeceği düşünülür. Kazak toplumunda çocuk terbiyesi farklı zaman dilimlerini kapsamaktadır. İlk olarak anne rahminde başlayan terbiye daha sonra çocuğun doğumundan sonra beşiğe yatırılması ile devam eder. Kız ve erkek çocuk terbiyesi de farklıdır. Hem kıza hem de erkek çocuğa evlenme çağında da terbiye verilir ki kız evlenip gittiği yerde ailesini en iyi şekilde temsil etsin, erkek de evlendiği kıza ve onun ailesine karşı saygı ve hürmetini göstereyin diye.

Her toplumun çocuk yetiştirme şekilleri farklı veya kendisine has yöntemleri olabilir. Bu açıdan bakıldığında, Kazaklar, yeni doğan çocuk altı yaşına kadar bilinçsiz olduğu ve bu yaşlarda çocuk iradesinin oluştuğuna inanılmaktadır. Çocuk, yedi yaşından itibaren soyut düşünmeye başladığına inanıldığı için bu yaşına kadar ona verilen terbiyeye çok önem vermektedirler. Kazak halkının çocuk terbiyesinin sekiz temeli vardır:

- “İlk önce terbiye olarak edepli olma öğretilir. Okuma-yazma bilmesen de edepli olmayı bil düşüncesini benimsetilerek eğitim verilir.

- Yardımsever ve merhametli olması için terbiye verilir.
- Söz dinleyen birisi, büyüklerinin sözünden çıkmama terbiyesi verilir.
- Dürüstlük ve doğruluk terbiyesi verilir.
- Akıllı ol, meslekte usta olan kişilerin sözlerini dinle ve bilim yolundan git ve onların söylediklerini yapması terbiyesi verilir.
- Büyüklerine, ata-anana saygı göstermeyi ve saymayı öğreten terbiye verilir.
- Kişinin ayıbını yüzüne vurma terbiyesi öğretilir.
- Halk koruyucusu batır ol, halkına hizmet et, kabiliyetini gösterecek işler yapması şeklinde terbiye verilir” (Tavulı, 2017: 7-8).

Kazaklar, Oğul hâyâsı baba için, kız hâyâsı anne içindir, denilerek; neslinin edepli, imanlı, insancıl olarak büyümesini arzu etmektedir ve çocukla ilgili tüm gelenekler nesil terbiyesine yönelik verilmektedir” (Erqalieva ve Şakuzadavlı, 2000: 87). Kazak halkında çocuk terbiyesinde kız ve erkek çocuğa göre farklılıklar görülmektedir. “Kız çocukları beş altı yaşından başlayıp ablaları, annesi, büyükannesi ve köyün kadınlarıyla dikiş yapma, ev temizleme, otağ kurma ve otağ yıkma, yemek yapma, örgü örme gibi işleri öğrenir. Ev kurup, çamaşır yıkamak, şarkı söylemek, küy çalmak, dombra çalmak” (Argınbaev, 1196: 80) gibi kız ve gelinlerin yaptığı işleri aile büyüklerinin yanında veya köy halkının yanında öğrenir ve bunları öğrenirken de terbiye eğitimini de almış olur. “Kız çocukları, anneleri küçük yaştan itibaren büyüklerinin yanında nasıl oturulur, onlarla nasıl konuşulması ve davranması gerektiği, eve değerli ve büyük kişiler geldiğinde onlara hizmet terbiyesi, toplum arasında konuşmasına ve gülmesine dikkat etme terbiyesi ve anne-babasından izinsiz iş yapmama terbiyesi” (Nusipokasulı ve Japarulı, 2011: 3) gibi eğitimler aile ve toplum içerisinde terbiyeli ve bilgili bir kız olarak yetişir. Toplum içerisinde de kızların ahlak kuralları ve terbiyesi bazı durumlarda tespit edilir. Kız toplum içerisinde davranışları, ahlakı ve terbiyesi ile köyünde, yaşadığı yerde veya halk arasında örnek kişi olarak gösterilir. Yani halk terbiyeli, örnek, ahlaklı kızların adını “edepli falancanın kızları, kız olursa böyle olsun, edepli ve ahlaklı. Kızların örnek ve ahlaklı oluşunu söylerken; büyüklerini saymayan, konaklara terbiyeli davranmayan, sözleri kötü olan ve aile terbiyesi almamış olan kızlarda halk arasında iyi görülmez ve kızlarını bu kişilerin yanına gönderme diye söylerler” (Nusipokasulı ve Japarulı, 2011: 3). Bu durumda aile, toplum içerisinde küçük düşer ve boynu yere eğilir. Bu duruma ailelerini düşürmemek için kızlar, aileleri ve büyükleri tarafından gerekli bütün terbiye ve ahlak kurallarını öğrenirler. Kızlar belli bir yaşa geldiğinde aile olma terbiyesi de verilir. Aile olduğunda çocuklarına nasıl terbiye vermeli, eşinin ata-anasına, akrabalarına ve eşine nasıl davranmalı gibi terbiye kuralları öğretilir. “Gelecekte anne olasın, annelik kutsal bir kavram. Ona leke getirme, çocuk sevesin. Çocuklarını ak sütün ile büyütüp erini hürmet göster, er dediğin ata, ailenin direği ile koruyucusu. Erini sev ve eşlik görevlerini iyi yap. Erine saygı göster, ailesini değer vermeyip saymayan kadın neslinin obalını sırtına alır” (Nusipokasulı ve Japarulı, 2011: 3). Buradan da görüldüğü gibi kız terbiyesi Kazak halkının hassasiyetlerinden birisidir. Çünkü ailesinin başka yerde ve ailedeki temsilcisidir.

Terbiye eğitiminde “Erkek çocuklar da işlere erken yaşta alıştırılır. Köyün ve evin yetişkin çocukları, ağabeyleri ve dedeleri ile evin ekonomisini düşünmek, işleri öğrenmek, masal dinleyip hikâyeye anlatmak, aytıs gibi çeşitli meziyetleri terbiye eğitimi

sürecinde öğrenir. Erkek çocuklar konağa yakın olur ve onlardan da çok şey öğrenir” (Argınbaev, 1996: 80-81). Kazaklar önceki dönemlerde yani sözlü kültürün etkili olduğu zamanlarda çocuklarını söz ustalarının yanlarına gönderirlerdi. Çocukları onların yanına sanat öğrensin, talim terbiye öğrensin diye gönderirlerdi. Böylece çocuklar Türk kültüründe usta-çırak yöntemi ile hem sanat hem de kültürel terbiye eğitimi alırlardı. Ustalarından aldıkları eğitimle sanatlarını başka yerlerde icra eder ve yetiştikleri terbiye ile kendilerini topluma benimsetir ve tanıtırlardır. Bu durum günümüzde etkisini kaybetmiş ve hatta birçok meslek dalında yok olmuştur diyebiliriz.

Kazak halkı erkek çocuk terbiyesinde, “gelecekte halk ve yurdunun koruyucusu, ailenin lideri, er yiğit kişinin nasıl olması gerektiği, halk-yurt, büyük kişi, kadınlar ile çocuklara ahlaklı ve örnek kişi olma” (Nusıpokasulı ve Japarulı, 2011: 69) gibi özelliklere sahip olma ve terbiyeli olma eğitimi verilir. Kazak halkı erkek çocuklarına iş terbiyesi de verir. Çocuklarına tarlada, hayvancılık işlerinde, fabrikada ve başka yerlerde nasıl çalışması gerektiğini ve çalışan er yiğidin halkına nasıl hizmet etmesi gerektiğini öğretir.

Beşikten başlayan terbiye erkek çocuklarda aile olma terbiyesinin verildiği çağa geldiğinde onlara iyi aile babası olma, eşine ve çocuklarına saygılı ve yol gösterici olma terbiyesi verilir. Baba ailenin şanırağdır. Yani ailenin direği, devletin bir koruyucu yiğididir. Bu açıdan erkek çocuk terbiyesinde Kazaklar, 12-13 yaşından itibaren aile olma terbiyesi vermeye başlarlar. Ailesine faydalı olan kişi, vatanına, halkına da faydalı olduğu; ailesine zararlı olan kişinin, vatanına, halkına da zararlı olacağı düşüncesi ile Kazaklar erkek çocuklarını, onları toplum içerisinde utandıracak evlat olarak değil kahramanlığıyla ve ahlakıyla övülen kişi olarak terbiye vermek ve eğitmek ister. Erkek çocuğa aile terbiyesinde, kadına-anaya hürmet etmek, diğer ata-analara da hürmet etmek, kadınlara el kaldırmama gibi terbiyeler verilir.

İster erkek çocuğu olsun ister kız çocuğu olsun Kazak halkı her ikisinin de terbiyeli olarak yetiştirilmesine büyük önem vermiştir. Çünkü çocuklar geleceğin garantisi ve ailenin en değerli meyvesidir. Çocuklarını küçük yaşlardan itibaren masal, destan, hikâye ve aytıslarla yetiştiren Kazaklar gelenek ve göreneklerini bu yolla gelecek nesillere taşımaktadır. Ayrıca, masal ve destan anlatma geleneği ile aile içerisinde ata kültürünü bilen eğitilmiş ve terbiyeli bireyler yetiştirmektedirler. Çocuklarına sen şeklinde hitap etmenin ayıp olduğunu ve onun yerine siz şeklinde hitap edilmesi gerektiği terbiyesi de verilmektedir. Çünkü terbiyeli çocuklar aileleri için bir gurur kaynağıdır. Çocuğa terbiyenin anne karnında başladığı inanan Kazaklar anne sütünü de çocuk terbiyesinde önemli görmüşlerdir. Ata-babasını ve annesini sayan, onların sözünü dinleyip terbiyeli ve ahlaklı davranan çocuk toplum içerisinde saygı görüp örnek olarak gösterilmektedir. Bu açıdan ata-anasının terbiyesini anne sütü yoluyla çocuğa geçtiği düşüncesi doğrultusunda çocuğunda terbiyeli olacağı düşünülür. Kazaklarda çocuk terbiyesinde ahlaki ve geleneksel özelliklerin ağır bastığı ve verilen terbiyenin de bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Kazaklar geleneklerine bağlı, halkını-yurdunu seven, ata-anaya saygı gösteren, ailesini en iyi şekilde toplum içerisinde temsil eden çocuklar yetiştirmeye ve terbiye etmeye özen göstermektedirler.

Sonuç

Her millet için çocuk önemlidir. Çocuk daha anne karnındayken bazı kutlamalar gerçekleştirilir. Bu durum aileye yeni katılacak olan çocuğun sevincini eş, dost, akraba ve diğer insanlarla paylaşma arzusu doğrultusunda oluşmuş törensel kutlamadır. Kazaklarda çocuk ile ilgili ilk tören kursak toyudur. Burada annenin iştahını açmak ve çocuğu sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmek için yapılan yemekli bir kutlama törenidir. Çocuğun doğumu ile şildehana yani bebek bekçiliği başlar. Bu törende Şamanizm dininin bir uzantısı olan kötü ruh ve gözlerden çocuğu ve anneyi korumaktır. Çocuk belirli bir zaman diliminde ad koyma töreni yapılır ki bu da çocuk ve ailesi için çok önemlidir. Çünkü ismiyle çocuk arasında sıkı bir ilişki olduğuna inanılmaktadır. Kırkından çıkarılarak artık çocuk zor ve korkulu dönemi atlatmanın sevinci ile bir takım inançsal pratikler uygulanır. Beşiğe koyma töreni de Kazaklar arasında çok önemli bir törendir. Beşiğin kutsallığı ve çocuğun ilk ana-babasından ayrılması olayıdır. Adı koyulan, kırkı çıkarılan ve beşiğe konulan çocuk artık yavaş yavaş büyür ve tusavkeser toyu gerçekleştirilir. Burada da ayağı hayatı boyunca takılmasın, kötü işlerden uzak dursun iyiliklerle tanınsın diye bebeğin ilk adımı kutlanır. Önüne konulanlarla geleceğe dair mesleği tahmin edilir ve gelenlerle yemekler yenilerek eğlenilir. Son adım olarak da erkeklige ilk adımı olan sünnet töreni gerçekleşir. Bunların yanında çocuk terbiyesi konusunda da çok dikkatli ve hassas olan Kazaklar bu konuda geleneklerine, ailesine ve vatanına bağlı ahlaklı ve terbiyeli bireyler yetiştirmek için çocuk terbiyesine ayrı bir önem vermektedir. Bütün bu çocuk kutlama törenlerine bakıldığında ailenin toplum içerisindeki saygınlığının tescil edildiğinin ve geleneklerin yaşatılmaya devam ettiğinin bir göstergesidir. Bu geleneklerin gerçekleştirilmesi kültürün devamlılığını, sağlam ve bilinci bireyler yetişmesini sağlarken verilen terbiye de toplumsal ahlak kurallarının devamlılığını sağlamaktadır.

Kaynak Kişiler:

K.1 Şakizat Kabılbeva (1966) Yaşı 52, Kentau / Kazakistan, Almatı Pedagoji Üniversitesi Mezunu, Türkistan

K.2 Ulsana Buharbeyeva (1949) Yaşı 69, Türkistan / Kazakistan, Okuması - yazması yok, Türkistan.

K.3 Zuhre Maylenova (1964) Yaşı 54, Kentau / Kazakistan, Almatı Pedagoji Üniversitesi Mezunu, Türkistan

K. 4 Ahmed Begdilla (1977) Yaşı 41, Kentau / Kazakistan, Hoca Ahmet Yesevi Uluslar arası Türk-Kazak Üniversitesi Mezunu, Türkistan.

KAYNAKLAR

ARGIBAEV, Halel. (1996). **Kazak Otbası**. Almatı: Kaynar.

ARTUN, Erman. (2008). **Türk Halkbilimi**. 4. Baskı. İstanbul: Kitapevi.

ÇETİN, Halil. (2016). *“Koblandı Batır, Alpamis ve Köroğlu Destanlarının Kazak Versiyonun Halkbilimsel Açıda İncelenmesi”*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı. s. 88-101.

ERGİN, Muharrem. (1994). **Dede Korkut Kitabı**, 13. Basım, İstanbul: Boğaziçi Yay.

ERQALİEVA, Jannat ve ŞAKUZADAULI, Nurhat. (2000). **Kazak Kültürü**. Almatı: "KATEV" Uluslararası Eğitim ve Kültür Vakfı.

KINACI, Cemile. (2017). "Kazak Avulundan Kutlama Salonlarına, Popülerleşen Bir Kazak Geleneği: Tusavkeser Toyu", **Milli Folklor Dergisi**, Yıl. 29, S. 115. s.141-156.

NUSPOKULI, Ayıp ve JAPARULI, Äkimbay. (2011). **Ağaç Besikten Jer Besikke Deyin**. 4. Tom. Almatı: Öner Baspası.

OSPANULI, Eralı. (2009). **Kazak Halkının Salt-Dästürleri**. Almatı.

TAVULI, Älihan. (2017). **Kazak Salt-Dästürleri**. Almatı: Balavsası Baspası.